

บทที่ 4

พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ

เค้าโครงเรื่อง

1. ลักษณะพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ
 - 1.1 ความหมายของคำว่า บุคลิกภาพ
 - 1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ
2. ความแตกต่างระหว่างบุคคล
 - 2.1 ความแตกต่างในเรื่องเพศ
 - 2.2 ความแตกต่างในเรื่องอายุ
 - 2.3 ความแตกต่างในด้านสติปัญญา
 - 2.4 ความแตกต่างในด้านความสนใจ
 - 2.5 ความแตกต่างในชนชั้นทางสังคม
3. ทฤษฎีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ
 - 3.1 พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของออลพอท
 - 3.2 พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของออสูเบล
 - 3.3 พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของฟรอยด์
 - 3.4 พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของอิริกสัน

สาระสำคัญ

1. บุคลิกภาพ เป็นลักษณะที่ปรากฏของแต่ละบุคคลทางด้านร่างกาย ลักษณะนิสัยใจคอ การแสดงออกทางด้านอารมณ์และจิตใจ รวมทั้งลักษณะที่แสดงออกเมื่อเข้าร่วมอยู่ในสังคม
2. เด็กทุกคนย่อมมีความแตกต่างกัน ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะทางเพศ อายุ ความสามารถทางด้านระดับสติปัญญา ความสนใจ และความแตกต่างในชนชั้นทางสังคม
3. ทฤษฎีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของออลพอท แบ่งออกเป็น 5 ระยะตามช่วงอายุ คือ ระยะที่ 1)ทารกแรกเกิดตอนต้น 2)อายุ 3 ปีแรก 3)อายุ 4-6 ปี 4)อายุ 6-12 ปี และ 5)อายุ 12-21 ปี ส่วนทฤษฎีบุคลิกภาพตามแนวความคิดของออสูเบล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง

กับการพัฒนาตนเอง ซึ่งเกิดมาจากปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยที่มาจากสังคม ปัจจัยภายใน และปัจจัยทางด้านการรับรู้ความรู้สึกภายในของแต่ละบุคคล ทฤษฎีบุคลิกภาพตามแนวความคิดของ فروยด์ เป็นโครงสร้างการทำงานของ Id, Ego และ Superego ลำดับขั้นพัฒนาการทางเพศแบ่งเป็น 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1)ความสุขอยู่บริเวณปาก 2)อวัยวะขับถ่าย 3)อวัยวะเพศ 4)ระยะแฝง และ 4)ระยะวัยรุ่น สำหรับทฤษฎีบุคลิกภาพตามแนวความคิดของอีริกสัน ได้แบ่งขั้นพัฒนาการในวัยเด็กออกเป็น 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1)มีความรู้สึกไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจ 2)มีความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองหรือมีความสงสัยไม่แน่ใจในความสามารถของตนเอง 3)มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์หรือมีความรู้สึกผิด 4)มีความรู้สึกที่ประสบความสำเร็จหรือมีความรู้สึกที่เป็นปมค้อย 5)รู้จักตนเองหรือความสับสนในบทบาทของตนเอง

จุดประสงค์ของการเรียนรู้

หลังจากที่นักศึกษาได้เรียนรู้บทที่ 4 ไปแล้ว นักศึกษาจะสามารถ

1. อธิบายความหมายและปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพได้อย่างถูกต้อง
2. อธิบายลักษณะของความแตกต่างระหว่างบุคคลได้อย่างถูกต้อง
3. อธิบายทฤษฎีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของออลพอท ออสเบล فروยด์ และอีริกสัน ได้อย่างถูกต้อง

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงความหมายและปัจจัยที่มีผลต่อบุคลิกภาพ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และทฤษฎีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของ Gordon Allport , David P. Ausubel, Sigmund Freud และ Erik H. Erikson

1. ลักษณะพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพเป็นลักษณะที่ปรากฏของแต่ละบุคคล พฤติกรรมที่แสดงออกมาจะเป็นแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมว่าได้รับการหล่อหลอมมาอย่างไร

1.1 ความหมายของคำว่า “บุคลิกภาพ”

บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะที่ปรากฏเป็นภาพรวมของบุคคล อันประกอบด้วย

ก)ลักษณะทางด้านร่างกาย เป็นเรื่องเกี่ยวกับลักษณะทางร่างกายทั้งหมด เช่น ลักษณะโครงสร้าง รูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ ขนาดของรูปร่าง น้ำหนัก เป็นต้น

ข)ลักษณะนิสัยที่รวมกันเป็นภาพรวมเฉพาะของบุคคล อันมีผลทำให้แต่ละคนมีลักษณะนิสัยแตกต่างกัน เช่น ความคล่องแคล่ว ความสิ้นหวัง ความขี้ ความคิด การตัดสินใจ ค่านิยม ความสนใจ เจตคติ ลักษณะความซื่อสัตย์ ความเมตตากรุณา ความขยันขันแข็งในการทำงาน เป็นต้น

ค)ลักษณะทางด้านสังคม เป็นลักษณะของการปฏิบัติต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ความสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นเพื่อให้อยู่ในสังคมได้ ยอมรับสภาพของตนเองและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งความรู้สึกของผู้อื่นที่มีต่อคุณลักษณะของตน

1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ

ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพของบุคคล ประกอบด้วย

1.2.1 ลักษณะทางด้านชีววิทยาและความบกพร่องทางด้านร่างกาย หากอวัยวะของร่างกายมีความบกพร่อง จะมีผลต่อสุขภาพจิตและลักษณะบุคลิกภาพของเด็ก ซึ่งลักษณะความบกพร่องทางด้านร่างกาย อาจเกิดจาก

ก)การทำงานของสมอง และระบบประสาทส่วนกลางบกพร่อง

ข)อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายบกพร่องหรือทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์ เช่น ปากแหว่ง เป็นต้น

ค)ระบบสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และการสัมผัสของร่างกายบกพร่อง

ง)ร่างกายบกพร่องเนื่องจากอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี เช่น ขาดสารอาหาร เป็นต้น

1.2.2 ลักษณะทางด้านจิตวิทยาหรืออารมณ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะรูปร่างของบุคคล เช่น เครทซ์เมอร์ (Kretschmer อ้างถึงใน จำเนียร ช่วงโชติ 2532 : 166) ได้แบ่งกลุ่มบุคคลออกเป็น 4 แบบ คือ

แบบที่ 1 ผู้ที่มีรูปร่างอ้วน เตี้ย หนา (Pyknics type) ผู้ที่มีลักษณะแบบนี้มักจะมีอารมณ์หัวน
ไหวง่าย มีอารมณ์เศร้าสลับกับร่าเริง

แบบที่ 2 ผู้ที่มีรูปร่างผอมสูง (Asthenic หรือ Leptosome type) ผู้ที่มีลักษณะแบบนี้มักจะเป็น
คนเงียบเหงา ซ้ำคิด เจ้าอารมณ์ เก็บตัว

แบบที่ 3 ผู้ที่มีรูปร่างระหว่างอ้วน เตี้ย หนา กับผอมสูง (Athletic type) ผู้ที่มีลักษณะแบบนี้
มักจะมีร่างกายแข็งแรง รักสนุก ชอบทำงานกลางแจ้งแบบนักกีฬา

แบบที่ 4 ผู้ที่มีสัดส่วนของร่างกายไม่สอดคล้องกัน (Dysplastic หรือ Mixed type) ผู้ที่มี
ลักษณะแบบนี้มักจะมีรูปร่างสูงใหญ่ผิดปกติ ขี้โรค มีระดับสติปัญญาต่ำ

1.2.3 ลักษณะประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่ได้รับ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

ก) **ประสบการณ์ร่วม(Common Experiences)** เป็นประสบการณ์ที่ทุกคนจะได้รับเหมือนกัน
ตามที่สังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ กำหนด ลักษณะทางด้านสังคมและวัฒนธรรมจะมีผลต่อพัฒนาการ
ทางด้านบุคลิกภาพของบุคคล คือ ผู้ที่เติบโตมาจากสังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน มักจะมีประสบการณ์
และได้รับกระบวนการถ่ายทอดทางด้านสังคมที่เหมือนกัน เช่น ลักษณะการพึ่งพาอาศัยผู้อื่น การใช้
ภาษา ความเชื่อในด้านประเพณี ค่านิยม แม้แต่บทบาททางเพศระหว่างเพศหญิงและเพศชาย การเลือก
อาชีพ การเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตนเมื่ออยู่ในสภาพการณ์ต่าง ๆ เป็นต้นว่า การแสดงออกเมื่อไปร่วมพิธี
ในงานศพ งานแต่งงาน ฯลฯ ลักษณะดังที่ได้กล่าวมาเป็นสิ่งที่เด็กจำเป็นต้องเรียนรู้ถึงบทบาท แนว
ทางการแสดงออกที่ถูกต้องเหมาะสม ควรแก่การประพฤติและปฏิบัติตนตามที่สังคมหรือวัฒนธรรม
คาดหวังและกำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าวัฒนธรรมของแต่ละแห่งจะมีลักษณะที่เหมือนกัน แต่ก็
ไม่อาจวางรูปแบบบุคลิกภาพให้กับบุคคลได้ เพราะจะขึ้นอยู่กับผู้ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดลักษณะ
ทางสังคมและวัฒนธรรมว่า เป็นผู้ที่มีค่านิยมแบบใดและมีวิธีการฝึกที่ไม่เหมือนกัน รวมทั้งแต่ละคน
จะมีประสบการณ์เฉพาะเป็นของตนเอง

ข) **ประสบการณ์เฉพาะ(Unique Experiences)** ประสบการณ์เฉพาะจะมีความแตกต่างไปจากผู้
อื่น แม้ว่าจะอยู่ในสังคมเดียวกันก็ตาม ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะทางชีวภาพของตัวผู้นั้นเอง เช่น ความ
แข็งแรงของร่างกาย ความรวดเร็วในการรับรู้ เป็นต้น รวมทั้งลักษณะการอบรมสั่งสอนจากบิดา
มารดา การเจ็บป่วยเป็นเวลานาน การเสียชีวิตของบิดามารดา การโยกย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่ง
ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของแต่ละบุคคล

ดังนั้น ลักษณะพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพของบุคคลจะพัฒนาได้ดีมากน้อยเพียงใด ย่อม
ขึ้นอยู่กับ การสะสมประสบการณ์มาตั้งแต่วัยทารกแรกคลอด การมีวุฒิภาวะ และการรับรู้เกี่ยวกับ
ตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

จงเติมคำหรือข้อความลงในช่องว่างต่อไปนี้ให้ได้ใจความสมบูรณ์

1. บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะที่ปรากฏเป็นภาพรวมของบุคคล ประกอบด้วย

1.1.....

1.2.....

1.3.....

2. สิ่งที่มีผลต่อการพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพของบุคคล ประกอบด้วย

2.1.....

2.2.....

2.3.....

2.4.....

3. เครื่องมือได้แบ่งกลุ่มบุคคล โดยยึดลักษณะรูปร่างและอารมณ์ ไว้ดังนี้

3.1.....

3.2.....

3.3.....

3.4.....

4. ลักษณะประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่ได้รับ จะทำให้มีผลต่อบุคคล สามารถจำแนกได้
เป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1.....

4.2.....

2. ความแตกต่างระหว่างบุคคล

เด็กทุกคนย่อมมีความแตกต่างกัน อันเป็นผลมาจากลักษณะทางเพศ อายุ ความสามารถทาง
ด้านสติปัญญา ความสนใจ และความแตกต่างของชนชั้นทางสังคม

2.1 ความแตกต่างในเรื่องเพศ

ลักษณะทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย ได้ถูกกำหนดมาจากเซลล์เพศของบิดาเท่านั้น ทำให้เด็กหญิงและเด็กชายมีความแตกต่างกันในด้านรูปร่าง ความสามารถในการใช้อวัยวะของ
ร่างกาย และพฤติกรรมที่ได้แสดงออก นอกจากนั้น ความแตกต่างในเรื่องเพศจะมีผลต่อลักษณะหรือ

รูปแบบของการอบรมเลี้ยงดู โอกาสที่จะให้เด็กกระทำกิจกรรม แม้แต่เรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อแม่-ลูก สภาพวัฒนธรรม ประเพณี สังคมและสิ่งแวดล้อม ล้วนมีส่วนช่วยกำหนดบทบาททางเพศ จึงทำให้เด็กชายและเด็กหญิงมีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพแตกต่างกันออกไป

2.2 ความแตกต่างในเรื่องอายุ

ความแตกต่างทางด้านอายุจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและการแสดงออกในด้านบุคลิกภาพของเด็ก โดยตรง ตัวอย่างเช่น

อายุแรกเกิด-1 1/2 ปี ในช่วงนี้เด็กไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ผู้ใหญ่จะต้องให้ความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่และการดูแลที่ดี ซึ่งจะ让孩子เกิดความรู้สึกเชื่อถือ ไว้วางใจในตัวบุคคลและ สิ่งแวดล้อม มองโลกในแง่ดี ในทางตรงกันข้าม ถ้าเด็กที่ไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลที่ดี อาจจะทำให้ เด็กขาดความมั่นคงทางด้านจิตใจ ไม่อยากจะมีชีวิตอยู่ต่อไป

อายุ 1 1/2-3 ปี ในช่วงนี้เด็กสามารถเคลื่อนไหวร่างกาย ทักษะทางกล้ามเนื้อทำงานได้ดี การใช้ภาษาดีขึ้น เด็กเริ่มต้องการกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ถ้าผู้ใหญ่ช่วยให้เด็กสามารถช่วยเหลือตัวเอง ได้ จะทำให้เด็กมีการพัฒนาบุคลิกภาพในการเชื่อมั่นในตนเอง ตัดสินใจได้ แต่ถ้าเด็กที่ไม่ได้รับการ ส่งเสริมที่ถูกต้อง จะทำให้เด็กเกิดความอาย สงสัยในความสามารถของตนเอง พึ่งตนเองไม่ได้

อายุ 3-5 ปี ในช่วงนี้เด็กมีความสามารถเพิ่มมากขึ้น มีความอยากรู้อยากเห็น ขอบคิดค้น ประดิษฐ์สิ่งของใหม่ ๆ เริ่มฝึกทักษะในด้านการให้ความช่วยเหลือ สามารถให้ความร่วมมือในการเป็น ผู้นำและผู้ตามได้ ถ้าเด็กได้รับการสนับสนุนที่ดี จะช่วยให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ แต่ถ้าเด็กได้รับการ ตอบสนองที่ไม่ถูกต้อง จะทำให้เด็กไม่กล้าคิด ไม่กล้าทำ รู้สึกผิด ขาดความคิดริเริ่ม ขาดทักษะใน การร่วมมือกับผู้อื่น

อายุ 6-12 ปี ในช่วงนี้เป็นช่วงที่เด็กเริ่มเข้าโรงเรียน มีเพื่อนมากขึ้น จึงมีความต้องการการ ยอมรับจากเพื่อน ครู และผู้อื่น ผลคือ ทำให้เด็กรู้สึกอยากจะทำแข่งขัน มีความขยันหมั่นเพียร มีความ พยายามในการทำงานต่าง ๆ เพื่อให้ประสบความสำเร็จ แต่ในกรณีที่เด็กได้พยายามกระทำสิ่งต่าง ๆ แล้ว แต่ปรากฏว่าไม่ประสบความสำเร็จ จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกล้มเหลว กลัวถูกตำหนิ หรือกลัวถูก ลงโทษ เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีปมด้อย

2.3 ความแตกต่างในด้านสติปัญญา

ระดับสติปัญญาที่ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกัน เป็นผลมาจากการได้รับการถ่ายทอดทาง พันธุกรรม และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ซึ่งต้องอาศัยการฝึกฝน โดยจำนียร ช่วงโชติ (2532 : 60-68) ได้จำแนกกลุ่มที่มีความแตกต่างทางด้านสติปัญญา ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่เด่นทางด้านสติปัญญา หมายถึง กลุ่มที่มีระดับสติปัญญาอยู่ในระดับตั้งแต่ 130 ขึ้นไป สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มย่อย คือ

1) **เด็กอัจฉริยะ (Genius)** คือ เด็กที่มีระดับสติปัญญาสูงกว่า 140 ขึ้นไป มีความสามารถทางด้านสติปัญญาด้วยตนเอง สามารถประดิษฐ์คิดค้นเกี่ยวกับงานทางด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ได้

2) **เด็กที่มีพรสวรรค์ (Gifted)** คือ เด็กที่มีความสามารถเฉพาะตัวตามธรรมชาติ หรืออาจเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เช่น สามารถจำตัวเลขได้อย่างแม่นยำ เป็นต้น

3) **เด็กเก่ง (Talent)** คือ เด็กที่มีความสามารถอยู่ในตัวเองและแสดงผลปรากฏออกมาให้เห็นในทางใดทางหนึ่ง เช่น กีฬา ดนตรี วาดเขียน เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มีระดับสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์ปกติ สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มย่อย คือ

1) **ระดับสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์ปกติ (Normal)** มีระดับสติปัญญาอยู่ในระดับตั้งแต่ 90-110

2) **ระดับสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างฉลาดกว่าเกณฑ์ปกติ (Bright normal)** มีระดับสติปัญญาอยู่ในระดับตั้งแต่ 110-120 เป็นผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมหาวิทยาลัยเป็นส่วนใหญ่

3) **ระดับสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างปัญญาที่ต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ (Dull normal)** มีระดับสติปัญญาอยู่ในระดับตั้งแต่ 80-90 เป็นเด็กที่เรียนค่อนข้างช้า ต้องใช้ความพยายามในการเรียน และสามารถเรียนสำเร็จในระดับมัธยมได้

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ด้อยทางด้านสติปัญญา สามารถแบ่งได้เป็น 5 กลุ่มย่อย คือ

1) **ระดับสติปัญญาคาบเส้น (Borderline)** คือ กลุ่มที่มีระดับสติปัญญาอยู่ในระดับตั้งแต่ 68-85 มีอายุสมองเท่ากับเด็กอายุ 10-12 ปี สามารถเรียนการศึกษาพิเศษ ของกระทรวงศึกษาธิการได้ เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบอาชีพง่าย ๆ และรับผิดชอบงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้

2) **ระดับสติปัญญาโง่ (Mild)** คือ กลุ่มที่มีระดับสติปัญญาอยู่ในระดับตั้งแต่ 52-67 มีอายุสมองเท่ากับเด็กอายุ 10 ปี สามารถเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนปัญญาอ่อนได้ สามารถเลี้ยงชีพในอาชีพที่ไม่ต้องรับผิดชอบเลยได้ ทำงานที่ต้องฝึกทำซ้ำ ๆ จนเป็นความเคยชินได้

3) **ระดับสติปัญญาโง่ปานกลาง (Moderate)** คือ กลุ่มที่มีระดับสติปัญญาอยู่ในระดับตั้งแต่ 36-51 มีอายุสมองเท่ากับเด็กอายุ 5-7 ปี มีความผิดปกติทางร่างกาย มีกล้ามเนื้อที่ติดกับกระดูก เรียนหนังสือไม่ได้ เขียนได้เป็นบางคำ พูดได้ สามารถช่วยเหลือตนเองในเรื่องการจับถ้วยได้ สามารถป้องกันตนเองจากเหตุการณ์อันตรายธรรมดา ๆ ได้

4) **ระดับสติปัญญาโง่มาก (Severe)** คือ กลุ่มที่มีระดับสติปัญญาอยู่ในระดับตั้งแต่ 20-35 มีอายุสมองเท่ากับเด็กอายุ 3-5 ปี มีความผิดปกติทางร่างกายมาก ต้องมีผู้ควบคุมในการทำกิจวัตร

ประจำวัน เช่น การล้างหน้า แปรงฟัน การรับประทานอาหาร ไม่รู้จักดูแลทำความสะอาดร่างกายของตนเอง

5) **ระดับสติปัญญาโง่มากที่สุด (Profound)** คือ กลุ่มที่มีระดับสติปัญญาอยู่ในระดับต่ำกว่า 20 ลงมา มีอายุสมองไม่เกินเด็กอายุ 2 ปี มีความผิดปกติทางร่างกายมาก ความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกายต่ำ ประสาทมีความรู้สึกเชิงชาวมก ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ติดโรคต่าง ๆ ได้ง่าย

จากการใช้แบบวัดทางด้านระดับสติปัญญาของ Stanford-Binet กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กและวัยรุ่น มีอายุ ระหว่าง 2-18 ปี ซึ่งเข้ารับการทดสอบทางด้านระดับสติปัญญา จำนวน 2,904 คน (Hilgard, 1971 : 365) พบว่า มีความแตกต่างกันในระดับความสามารถทางด้านสติปัญญา ดังนี้

LQ.	ระดับความสามารถทางด้านสติปัญญา	จำนวน
140 ขึ้นไป	ฉลาดมาก (Very superior)	1%
120 - 139	ฉลาด (Superior)	11%
110 - 119	ฉลาดปานกลาง (High average)	18%
90 - 109	ปกติหรือปานกลาง (Average)	46%
80 - 89	ทึบหรือต่ำกว่าปานกลาง (Low average)	15%
70 - 79	คาบเส้น (Bordertine)	6%
ต่ำกว่า 70 ลงมา	สติปัญญาอ่อน (Mental retarded)	3%

ข้อควรคำนึงถึงในเรื่องระดับสติปัญญาที่น่าสนใจ มีดังนี้

- ความสามารถทางด้านระดับสติปัญญามีการเปลี่ยนแปลงได้
- คะแนนระดับสติปัญญา เป็นเพียงผลของการวัดความสามารถเพียงด้านเดียว คือ ความสามารถทางการเรียนเท่านั้น จึงไม่สามารถตัดสินหรือชี้อนาคตของเด็กได้
- ไม่ควรยึดมั่นเกี่ยวกับเกณฑ์การแบ่งระดับสติปัญญาเพียงด้านเดียว แต่ต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย

2.4 ความแตกต่างในด้านความสนใจ

ความสนใจ หมายถึง ความโน้มเอียงที่จะเลือก หรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามที่บุคคลนั้นชอบ หรือเป็นแรงผลักดันมากกระตุ้นให้บุคคลได้กระทำในสิ่งที่ตนชอบ พื้นฐานความสนใจของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ประสบการณ์ และระยะเวลาที่ผ่านมา

ความสนใจของเด็กมีความแตกต่างกัน เป็นผลสืบเนื่องมาจาก

ก) ความต้องการของเด็ก เมื่อเด็กมีความต้องการในสิ่งใด จะทำให้เกิดความสนใจ และพยายามหาวิธีการเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนสนใจ

ข) การประสบผลสำเร็จ เด็กที่ทำสิ่งใดแล้ว ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี จะทำให้เด็กสนใจ ในกิจกรรมหรือสิ่งที่ตนได้ประสบผลสำเร็จนั้น โดยตรง

ค) พรสวรรค์ เป็นความสนใจที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เด็กมักจะมีความสามารถติดตัว มาตั้งแต่กำเนิด

เกณฑ์การค้นหาความสนใจของแต่ละบุคคล อาจทำได้โดยการพิจารณาจากสภาพความเป็นอยู่ ของเด็ก ครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม ลักษณะของกิจกรรมที่เด็กได้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติ การแสดงออกโดยการใช้คำพูดของเด็ก และการใช้แบบทดสอบวัดความสนใจเด็ก

2.5 ความแตกต่างในชนชั้นทางสังคม

จำเนียร ช่วงโชติ (2532 : 228-229) ได้แบ่งชนชั้นทางสังคมออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

ก. **ชนชั้นสูง** หมายถึง นายทุน เจ้าของที่ดิน เจ้าของธนาคาร เจ้าของกิจการด้านเศรษฐกิจ ใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้เปรียบทางสังคมมากที่สุด เนื่องจากมีกำลังทรัพย์ มีอำนาจสนับสนุน มัก จะยึดถือผลประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ

ข. **ชนชั้นกลาง** หมายถึง ข้าราชการทุกประเภท พนักงานบริษัทห้างร้าน เจ้าของกิจการราย ย่อย เช่น ธุรกิจการค้า เป็นผู้ที่ไต่เต้ามาจากชนชั้นต่ำ ได้รับการศึกษาพอสมควร มีเงินพอประมาณ ทำงานเป็นหลักเป็นฐาน เคยประสบกับความยากลำบากหรือยากจนมาก่อน บุคคลกลุ่มนี้สามารถพูดคุย และทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ได้ง่ายกว่ากลุ่มอื่น

ค. **ชนชั้นต่ำ** หมายถึง กรรมกร ชาวนา บุคคลกลุ่มนี้ต้องการพัฒนาความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ชอบใจมติดังกลุ่มชนชั้นสูง เป็นผู้ยึดถือผลประโยชน์ของพวกเขา

จากลักษณะของชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกัน จะทำให้เด็กมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกันด้วย คือ

ชนชั้นสูง เด็กจะแสดงทัศนคติทางสุนทรีย์ภาพและวรรณคดีสูง มีความเที่ยงตรงทางสังคม สูง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ใจกว้างขวาง มีความคิดอิสระ เปิดเผย จากการศึกษาลักษณะของเด็ก ชายที่อยู่ชนชั้นสูง พบว่า เด็กชายจะพยายามเลียนแบบบิดา สำหรับการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว มักจะให้การอบรมเลี้ยงดูในลักษณะที่ปกป้องคุ้มครองมากเกินไป.

ชนชั้นกลาง เด็กชายที่อยู่ในชนชั้นกลาง มักจะสนใจในการลงมือกระทำ เช่น การหาเงิน การสร้างชื่อเสียง สนใจในอนาคตมากกว่าเด็กในชนชั้นอื่น ๆ ซึ่งตรงกันข้ามกับเด็กชายในชนชั้นสูงที่ สนใจในเรื่องของอดีตมาก เด็กชายชนชั้นกลางจะพยายามหนีออกจากกรอบของบิดา ในสภาพ

โดยรวมโดยทั่วไป พบว่า เด็กชนชั้นกลางจะได้รับการฝึกฝน โดยเน้นหนักในเรื่องการเก็บกดและการปฏิบัติตามคำสั่งสอนเป็นอันมาก สำหรับการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว มักจะใช้วิธีการทางด้านจิตใจในการอบรมสั่งสอน แต่ในบางกรณีอาจจะใช้วิธีการบังคับก็ได้

ชนชั้นต่ำ ผู้ที่อยู่ในชนชั้นต่ำจะไม่มีเวลามาก ไม่มีเวลาวิตกกังวลใจ สำหรับผู้ที่มีอาชีพรับจ้าง มักจะแต่งงานเร็วกว่าพวกเสมียน มีอิสระน้อย วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กของชนชั้นต่ำ จะไม่อบรมสั่งสอนให้เด็กรู้จักการเก็บกด ไม่ได้สอนให้ยับยั้งความรู้สึกก้าวร้าวหรือแรงกระตุ้นทางเพศ เหมือนกับที่เด็กชนชั้นกลางได้รับการสั่งสอน ดังนั้น จึงทำให้เด็กในชนชั้นต่ำมักจะแสวงหาความสุข ความพอใจในทันทีทันใด โดยไม่มีความยั้งคิดหรือขาดความยั้งคิดในผลของการกระทำว่าถูกหรือผิดและหากเด็กในชนชั้นต่ำกระทำความผิด มักจะถูกลงโทษมากกว่าเด็กในชนชั้นอื่น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

จงเติมคำหรือข้อความลงในช่องว่างต่อไปนี้ให้ได้ใจความสมบูรณ์

1. สิ่งที่เป็นตัวกำหนดเพศชายและเพศหญิง คือ
.....
2. ถ้าเด็กมีอายุเพิ่มมากขึ้น จะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ ดังนี้
 - 2.1 อายุแรกเกิด - 1 $\frac{1}{2}$ ปี เด็กจะพัฒนาด้าน.....
 - 2.2 อายุ 1 $\frac{1}{2}$ - 3 ปี เด็กจะพัฒนาด้าน.....
 - 2.3 อายุ 3-5 ปี เด็กจะพัฒนาด้าน.....
 - 2.4 อายุ 6-12 ปี เด็กจะพัฒนาด้าน.....
3. กลุ่มที่เด่นทางด้านสติปัญญา จะมีระดับ IQ อยู่ในระดับตั้งแต่.....ขึ้นไป ประกอบด้วยเด็กจำนวน 3 กลุ่ม คือ 1) เด็กเก่ง 2) เด็กที่มีพรสวรรค์ 3) เด็กอัจฉริยะ
4. จงจับคู่ต่อไปนี้ให้ตรงกัน

4.1 สติปัญญาคาบเส้น (Borderline)	ก. จบ ป.4 ของโรงเรียนปัญญาอ่อนและฝึกทำงานที่ซ้ำซากได้
4.2 สติปัญญาปานกลาง (Moderate)	ข. ต้องได้รับการควบคุมในการทำกิจวัตรประจำวัน
4.3 สติปัญญาโง่มาก (Severe)	ค. มีความผิดปกติทางร่างกาย เขียนเป็นคำบางคำได้
4.4 สติปัญญาโง่มากที่สุด (Profound)	ง. เรียนจบ ป.4 ประกอบอาชีพเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้
4.5 สติปัญญาโง่ (Mild)	จ. เคลื่อนไหวช้าช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ติดโรคง่าย

5. สาเหตุที่ทำให้เด็กมีความสนใจแตกต่างกัน คือ

5.1.....

5.2.....

5.3.....

6. จงจำแนกลักษณะงานชิ้นทางสังคมที่ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกัน

6.1.....

6.2.....

6.3.....

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ

3.1 พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของออลพอร์ท

ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบและการเจริญเติบโตทางด้านบุคลิกภาพ มีทฤษฎีที่น่าสนใจอยู่ทฤษฎีหนึ่ง คือ พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของกอร์ดอน ออลพอร์ท (Gordon Allport : 1897-1967) หรือ Allport's Theory of Personality Development โดยได้แบ่งขั้นพัฒนาการของชีวิตเป็น 5 ระยะ คือ ก)ระยะทารกแรกเกิดตอนต้น (Early Infancy) ข)ระยะอายุ 3 ปีแรก (The Early Self) ค)ระยะอายุ 4-6 ปี (Four to Six) ง)ระยะอายุ 6-12 ปี (Six to twelve) จ)ระยะวัยรุ่น (Adolescence) มีอายุ ตั้งแต่ 12-21 ปี โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 ระยะทารกแรกเกิดตอนต้น

ออลพอร์ท เชื่อว่า ในระยะเริ่มแรกของชีวิตนั้น เด็กไม่สามารถแยกแยะ "ตัวคน" หรือ "ตัวเด็ก" ออกจากสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้น ในวัยนี้เด็กจึงมีเพียงแต่ลักษณะของ "การรู้สึกนึก" (consciousness) เท่านั้น แต่การรู้จักสำนึกในตนเอง (self-consciousness) ยังไม่เกิดขึ้น

3.1.2 ระยะอายุ 3 ปีแรก

ในช่วง 3 ปีแรกของชีวิต จัดว่าเป็นวัยที่เด็กเริ่มค้นรู้จักตนเอง โดยมีลักษณะสำคัญที่จะเริ่มต้นรู้จัก 3 ด้าน คือ 1)ด้านความรู้สึกเกี่ยวกับร่างกายของตนเอง 2)ด้านความรู้สึกเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของตนเอง 3)ด้านความรู้สึกเกี่ยวกับการยกย่องตนเอง มีความภาคภูมิใจในตนเอง

- ความรู้สึกเกี่ยวกับร่างกายของตนเอง (Sense of Bodily Self)

ความรู้สึกเกี่ยวกับร่างกายของตนเอง เป็นผลมาจากการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากความสามารถของอวัยวะร่างกายโดยตรง ในช่วง 3 ปีแรก การทำงานของสมอง อวัยวะร่างกาย อวัยวะรับสัมผัส จะสามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ถ้าอวัยวะของร่างกายทำงานได้อย่างสมบูรณ์ มี

พัฒนาการดี ไม่มีความคับข้องใจ ความรู้สึกของเด็กเกี่ยวกับการทำงานของอวัยวะร่างกายจะมีพัฒนาการในขั้นต่อไปในลักษณะที่มีความเข้มแข็ง สง่างาม มีความภาคภูมิใจ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าการทำงานของอวัยวะร่างกายมีความบกพร่อง ได้รับความกระทบกระเทือน เด็กจะรู้และเข้าใจในจิตใจจำกัดของร่างกาย จึงพยายามหาวิธีการเพื่อเสริมสร้างให้ร่างกายมีความแข็งแรง หรือบางรายแม้จะทราบว่า ร่างกายของคนอ่อนแอ ไม่คล่องแคล่วองไว แต่อาจใช้กำลังพิสูจน์ความแข็งแรง หรืออาจจะมีความรู้สึกว่า ตนเป็นคนน่าเกลียด เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในด้านร่างกายไปตลอดชีวิต

- ความรู้สึกเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของตนเอง (Sense of Self-Identity)

เด็กอายุภายใน 1½ ปี ควรได้รับการส่งเสริมและแสวงหาเอกลักษณ์ที่เป็นตัวของตัวเอง ด้วยการเลียนแบบจากบุคคลที่เด็กนิยมชมชอบ ยกย่องนับถือ ซึ่งอาจจะเป็นผู้ใหญ่ บิดามารดา เพื่อนสนิท ครู อาจารย์ สำหรับเอกลักษณ์ที่ควรต้องส่งเสริมให้กับเด็กนั้น ควรเป็นเอกลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมตนเองเพื่อเป็นผู้ใหญ่ การรู้จักการแสดงออกในด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสม เช่น ด้านอุดมคติ เจตคติ เป็นต้น

- ความรู้สึกเกี่ยวกับการยกย่องตนเอง มีความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-Esteem)

ความรู้สึกเกี่ยวกับการยกย่องและมีความภาคภูมิใจในตนเอง เกิดขึ้นในช่วงที่เด็กมีอายุระหว่าง 1½-3 ปี ระยะเวลาเป็นช่วงที่เด็กมีความคุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้เพิ่มมากขึ้น สามารถจัดการในเรื่องเกี่ยวกับตัวเองได้ดี เมื่อเด็กมีความสามารถทำงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ประสบผลสำเร็จ ก็จะก่อให้เกิดการยกย่องนับถือในตนเอง มีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ในทางตรงกันข้าม เมื่อเด็กทำงานสิ่งใดแล้ว ไม่ประสบความสำเร็จ ก็จะเกิดความรู้สึกล้มเหลว มีความรู้สึกว่าคนต่ำต้อย ไม่มีความภาคภูมิใจในตนเอง

3.1.3 ระยะเวลา 4-6 ปี

ในช่วงที่เด็กมีอายุระหว่าง 4-6 ปี เป็นช่วงที่เด็กมีความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง 2 ด้าน คือ 1)ด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของ และ 2)ด้านการสร้างมโนภาพแห่งตน

- ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (The Extension of Self)

ความรู้สึกเป็นเจ้าของ จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กมีอายุระหว่าง 4-6 ปี เป็นช่วงที่เด็กได้ยึดตนเป็นศูนย์กลาง เพราะเด็กมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เช่น พ่อของฉัน บ้านของฉัน หนังสือของฉัน ปลาของฉัน ครูของฉัน ฯลฯ จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ ความรู้สึกของเด็กเกี่ยวกับลักษณะความเป็นเจ้าของมักเป็นความรู้สึกต่อบุคคลหรือสิ่งของที่อยู่กับตัวเท่านั้น เด็กยังไม่สามารถแสดงความเป็นเจ้าของให้

กว้างออกไปถึงในสิ่งที่เป็นส่วนรวมได้ เช่น เป็นเจ้าของประเทศชาติ วัด โรงเรียน เป็นต้น การพัฒนาลักษณะความรู้สึกเป็นเจ้าของ จึงเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาในเรื่องการดำรงชีวิตต่อไป

- การสร้างมโนภาพแห่งตน (Self-Image)

ในเรื่องการสร้างมโนภาพแห่งตนของเด็กที่มีอายุระหว่าง 4-6 ปีนี้ มีลักษณะที่สำคัญ คือ เด็กจำเป็นต้องได้รับการวางรากฐานเบื้องต้น เพราะเด็กไม่สามารถเข้าใจในมโนธรรม และมโนภาพที่เกิดขึ้นในตนเองได้ จึงเป็นหน้าที่ของครูและผู้ใหญ่ที่จะต้องพัฒนาและเสริมสร้างบทบาทของเด็ก ช่วยให้เด็กแสดงพฤติกรรมได้อย่างถูกต้องและช่วยกระตุ้นเด็ก โดยการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เด็กได้มีมโนภาพแห่งตนในลักษณะที่สังคมต้องการต่อไป

3.1.4 ระยะเวลา 6-12 ปี

ในช่วงที่เด็กมีอายุระหว่าง 6-12 ปี เป็นช่วงที่เด็กเข้าสู่โรงเรียน ทำให้เด็กมีโอกาสได้พัฒนาในด้านความรู้สึกเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของตนเอง ความรู้สึกเกี่ยวกับการยกย่องตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และการสร้างมโนภาพแห่งตนของเด็กจะมีพัฒนาการเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน ทั้งนี้เพราะเด็กมีความสามารถทางด้านระดับสติปัญญา ค้นพบสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในตัวของเด็ก เด็กรู้ว่าตนเองมีคุณค่า รู้จักเลือกสรรสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล รู้จักคิด มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งที่เรียน สามารถตั้งจุดมุ่งหมายที่มีประโยชน์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตนต้องการได้

3.1.5 ระยะเวลาวัยรุ่น

ระยะวัยรุ่น หมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 12-21 ปี ในช่วงนี้เด็กจะมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์แตกต่างไปจากวัยที่ผ่านมา มีวัยรุ่นจำนวนไม่น้อยที่เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น เช่น ปัญหาในเรื่องการเลือกอาชีพ ปัญหาการเรียน ปัญหาการเลียนแบบผู้ที่ตนสนใจ แม้แต่เป้าหมายของชีวิตที่ตั้งไว้แต่ไม่สามารถจะดำเนินไปถึงสิ่งที่ตนตั้งไว้ได้ จึงทำให้วัยรุ่นต้องเรียนรู้ในเรื่องการตั้งเป้าหมาย เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

3.2 พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของออสูเบล

ออสูเบล (David P. Ausubel) ได้เขียนทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาตน (Ego Development) ขึ้นในปี ค.ศ. 1958 โดยได้เขียนไว้ในหนังสือชื่อ Theory and Problems of Child Development ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

3.2.1 นิยามศัพท์เกี่ยวกับลักษณะการพัฒนาตน

ออสูเบล ได้นิยามศัพท์เกี่ยวกับการพัฒนาตน เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย ไว้ 4 คำ คือ Self, Self-concept, Ego และ Personality ดังนี้

ก) *ตนเอง (Self)* จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ หมายถึง การรู้สึกในความเป็นตนเองอยู่ตลอดเวลา เป็นการตระหนักหรือมีความรู้สึกเกี่ยวกับเอกลักษณ์ในตนเอง ทั้งที่เกิดจากตนเองและสังคม ซึ่ง ออสซูเบล เห็นว่า Self เป็นการรับรู้และการทำได้ของแต่ละคน ที่เกิดขึ้นมาจากการเห็นภาพพจน์เกี่ยวกับตนในด้านลักษณะทางร่างกายที่ปรากฏ การได้ยินชื่อ ความรู้สึกทางการเคลื่อนไหวและความเครียดภายใน รวมทั้งความจำเหตุการณ์ต่าง ๆ ของบุคคล

ข) *อัตมโนทัศน์หรือทัศนคติที่มีต่อตนเอง (Self-concept)* หมายถึง ความคิดที่บุคคลสามารถเข้าใจในตนของตนเอง สามารถประเมินค่าตนเอง และหาข้อสรุปที่สำคัญเกี่ยวกับตนเองได้ ซึ่งแต่ละคนจะมีการพัฒนาความคิดในแบบที่เป็นตัวของตัวเอง (Selfhood) มีความเด่นชัดเกี่ยวกับตนเองว่า มีความแตกต่างไปจากสิ่งแวดล้อมและบุคคลอื่น ซึ่งออสซูเบลกล่าวว่า อัตมโนทัศน์ ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาจากเจตคติ (Attitudes) ค่านิยม (Values) ความปรารถนา (Aspiration) แรงจูงใจ (Motive) และการทำหน้าที่ในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยการจัดระบบของอัตมโนทัศน์ เป็นการกระทำที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างเจตคติเกี่ยวกับตนเอง (Self-attitudes) แรงผลักดันของตน (Self-motives) การให้คุณค่าในตนเอง (Self-values) ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดระบบนี้ เรียกว่า ตน (Ego)

ค) *ตน (Ego)* หมายถึง การรู้สึกสัมพันธ์อยู่เกี่ยวกับตน จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ โดยออสซูเบลเห็นว่า Ego เป็นผลรวมที่เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการคิด (Conceptualization) ซึ่งเกิดจากลักษณะร่วมที่เป็นข้อสรุปของพัฒนาการทางด้านความคิดของบุคคลแล้ว ได้ทำหน้าที่ของตนให้เป็นไปตามบทบาทและสถานภาพ (Role and Status) ที่กำหนดไว้เป็นอย่างไร เช่น จะต้องรับรู้และแยกแยะสิ่งซึ่งควรต้องปฏิบัติให้สามารถกระทำได้อย่างมีเหตุผล สามารถแสวงหาเอกลักษณ์ (Identifiability) และต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ แม้ว่าในบางครั้งไม่อาจจะกระทำให้เกิดลักษณะเป็นรูปธรรมได้ แต่จะต้องกระทำ เพื่อให้เกิดมีขึ้นจริงได้ในโอกาสต่อไป

ง) *บุคลิกภาพ (Personality)* ออสซูเบลกล่าวว่า คำว่า Personality จะเป็นคำที่มีความหมายมากกว่าคำว่า Ego เพราะมีความหมายรวมไปถึง ลักษณะพฤติกรรมที่มีการแสดงออกในทุก ๆ ลักษณะ ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นถึง ลักษณะที่เป็นประสบการณ์หรือภูมิหลังของบุคคลนั้น ๆ ที่ได้ประสบกับ ลักษณะของบุคลิกภาพที่เกิดขึ้นจึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยภายนอก สภาวะวิกฤตภายในจิตใจ และลักษณะทั่ว ๆ ไปที่บุคคลนั้นได้พบเห็น ซึ่งสิ่งที่ได้พบเห็นนั้นอาจจะมีหรือไม่มีจรรยาบรรณสำคัญก็ได้

จุดสำคัญที่ทำให้ Ego และ Personality แตกต่างกัน คือ Personality เป็นผลมาจากกระบวนการของ Ego ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และ Ego จะพัฒนา ไปเป็นรูปธรรมได้บ้าง ขึ้นอยู่กับ 1) ลักษณะทางจิตวิทยา ค่านิยม และความสัมพันธ์ของแต่ละคนที่ได้วางไว้ 2) ลักษณะทางด้านสังคม เช่น ความสัมพันธ์

ระหว่างพ่อแม่ เพื่อน ครู และวัฒนธรรมภายในสังคมนั้น ๆ 3) ลักษณะทางด้านร่างกายและความสามารถในการใช้อวัยวะมอเตอร์ ลักษณะการใช้ภาษา และความเข้าใจในตนเอง

นอกจากนั้น การรับรู้และการจดจำภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาเร้า ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ บุคคล ค่านิยม และกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของ Self ที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกหรือเกิดความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) ว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว

ดังนั้น บุคลิกภาพของบุคคลเมื่อเกิดขึ้นแล้วจึงมีความคงที่ มีความต่อเนื่อง อันเป็นผลมาจากการทำงานที่สัมพันธ์กันระหว่าง บทบาทของตน(Ego) การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง(Self) และความคิดที่มีต่อตนเอง(self-concept) นั่นเอง

3.2.2 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนา Ego

ลักษณะสำคัญที่จะมีผลต่อการพัฒนาตน (Ego) ประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ

ก) ปัจจัยภายนอก (External) หรือปัจจัยที่เกิดมาจากสังคม (Social) เช่น ลักษณะของสถาบัน ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมทั้งการจัดระบบทางสังคม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่กำหนดทิศทางของพฤติกรรมและพัฒนาโครงสร้างของบุคลิกภาพด้วย

ข) ปัจจัยภายใน (Internal หรือ Endogeneous) จะเป็นเรื่องของ การปะทะสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่ง Ego จะเป็นตัวจัดระบบโครงสร้างทางการเปลี่ยนแปลงภายใน ลักษณะบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยทางอารมณ์ โดยจัดระบบให้ความสามารถของอวัยวะมอเตอร์และความเข้าใจในสภาพแวดล้อมมีการปฏิสัมพันธ์กันได้ดี

ค) ปัจจัยทางการรับรู้ (Perceptual) กระบวนการที่จะพัฒนาตนได้ ต้องเกิดจากการรับรู้ในตนเอง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยทางด้านสังคม และความรู้สึกภายในของแต่ละคน ทั้งนี้เพราะบทบาทของเด็กและสภาพทางสังคมจากบ้าน รวมทั้งพฤติกรรมของพ่อแม่ที่ปฏิบัติต่อเด็ก สถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในโลกของความเป็นจริงนั้น เด็กอาจจะรับรู้ในลักษณะที่ไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงก็ได้ แต่เมื่อเด็กมีวุฒิภาวะทางการรับรู้ (Perceptual maturity) เพิ่มขึ้น Self-concept และ Ego จะสามารถพัฒนาไปในลักษณะที่เป็นนามธรรมได้

ดังนั้น การพัฒนา Ego ทางด้าน Self-esteem, Self-critical ability ควรจะเกิดขึ้นในช่วงพัฒนาการทางการใช้ภาษาเป็นสัญลักษณ์ (Verbal symbol) เช่นกัน

3.2.3 การพัฒนาตน (Ego) ตามหลักการของออสซูเบล

ตามหลักการของออสซูเบล ได้แบ่งลักษณะการพัฒนาตน (Ego Development) ไว้ดังนี้

1) การแบ่งลักษณะของอัตมโนทัศน์ (Differentiation of the Self-concept) แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 ชั้นก่อนใช้ภาษา (Preverbal Stage) ในขั้นนี้ พัฒนาการทางด้าน Self-concept แม้จะเป็นเรื่องที่ซับซ้อน แต่เด็กจะมีการพัฒนาเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ กระบวนการของการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self) จะเกิดขึ้นได้ดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถแยกแยะร่างกายของตัวเองออกจากสิ่งแวดล้อม ในขั้นนี้ เด็กจะรับรู้สิ่งใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น ปัญหาพื้นฐานในการรับรู้ของเด็ก คือ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ลักษณะภาพและพื้น

เมื่อเด็กมีความสามารถทางด้านร่างกายเพิ่มมากขึ้น เด็กจะใช้วิธีแยะร่างกาย เช่น การสัมผัส โดยเฉพาะสัมผัสทางการเคลื่อนไหวเพื่อเคลื่อนไหวร่างกาย การหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดเพื่อให้ร่างกายเกิดความสบาย การมองเห็นภาพพจน์และการยอมรับตนเอง ซึ่งมีผลทำให้เกิดการยอมรับตนเอง (Self-recognition) ขึ้น ว่าตนมีความแตกต่างไปจากสิ่งแวดล้อม ทำให้มองเห็นภาพ ขนาด ลักษณะทางเพศ และลักษณะสีผิวได้อย่างคงที่ ตั้งแต่ช่วงเด็กก่อนเข้าโรงเรียน ฉะนั้นในช่วงแรกของชีวิตจึงเป็นช่วงที่เด็กพยายามหาเอกลักษณ์ที่เป็นของตนเอง (Self-identity) โดยการพยายามแยกตัวเองออกจากสิ่งแวดล้อม

การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง จะถูกพัฒนาขึ้นโดยอาศัยการตอบสนองจากมารดาที่ได้ปฏิบัติต่อเด็ก ทำให้เด็กยึดถือว่า มารดาเป็นบุคคลที่มีบทบาทอันสำคัญยิ่ง

อายุ 6 สัปดาห์ เด็กจะยิ้มตอบสนองต่อเสียงต่าง ๆ ที่ได้ยิน แม้ว่าเสียงนั้นไม่ใช่เสียงคนที่ตนคุ้นเคยก็ตาม

อายุ 3 เดือน เด็กจะตอบสนองโดยการยิ้มและเปล่งเสียงเมื่อเห็นใบหน้าของผู้ที่มาอุ้ม โดยเฉพาะมารดา เด็กจะรับรู้ว่าการเอาใจใส่ของมารดาจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เด็กได้สะสมและพัฒนารูปแบบของ Self ซึ่งการตระหนักรู้ในตนเองจะเกิดขึ้นหลังจากที่เด็กได้รับการตอบสนองทางด้านร่างกายจากผู้ใหญ่ ทำให้เริ่มจะแยกแยะได้ว่า สิ่งใดที่ก่อให้เกิดความไม่สบายใจ หรือทำให้เกิดความสบายใจ และการตระหนักรู้ในตนเองจะเกิดจากสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะวัตถุและบุคคลที่อยู่ในสิ่งแวดล้อม ก็จะเป็นตัวการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น

ขั้นที่ 2 ขั้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อความหมาย (Verbal Stage) ในขั้นนี้ เด็กจะมีพัฒนาการทางด้านอัตมโนทัศน์และการแสดงออกทางด้านภาษาอย่างรวดเร็วมาก ซึ่งอัตมโนทัศน์จะเกิดขึ้นได้โดยการใช้ภาษาและการรับรู้ที่เด็กได้รับรู้เข้ามา

อายุ 8 เดือน เด็กจะชอบเล่นของเล่นและเริ่มแสดงความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของของเล่นนั้น

อายุ 8-12 เดือน ลักษณะการแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของจะเริ่มปรากฏชัดเจนขึ้น

อายุ 21 เดือน มีการแสดงออกถึง สิ่งที่เป็น “ของฉัน” แยกออกจากผู้อื่นได้

อายุ 24 เดือน ความคิดเกี่ยวกับตนเองในเรื่องของภาษาจะสมบูรณ์ขึ้น

อายุ 27 เดือน เด็กสามารถใช้คำพูดว่า “ฉัน” ได้ นั่นแสดงว่า สามารถสร้างความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self) ได้อย่างสมบูรณ์ เข้าใจในเรื่อง Self-consciousness ได้อย่างชัดเจนขึ้น

2) ระเบียบตนเองเป็นใหญ่ (The Omnipotent Phase) แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 อายุ 6 เดือน ถึง 1½-2 ปี เป็นช่วงที่เด็กไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ผู้ใหญ่ต้องคอยให้ความช่วยเหลือเด็ก จากการที่ผู้ใหญ่ให้ความช่วยเหลือนี้เองทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นผู้ที่มีความสำคัญและเป็นผู้ที่มีอำนาจในทุกด้าน

ขณะเดียวกัน เด็กจะรับรู้และเรียนรู้ว่า ประสบการณ์ที่ได้รับการตอบสนองจากแม่หรือผู้ใกล้ชิด จะช่วยให้แรงขับต่าง ๆ ของเด็กลดลง ทำให้เด็กพยายามที่จะมีพฤติกรรมและเรียกร้องในสิ่งที่ตนต้องการ ซึ่งในที่สุดเด็กจะเรียนรู้ว่า ตนไม่อาจได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ตนต้องการได้ทุกอย่าง และในช่วงนี้เอง พัฒนาการทางด้านความคิดเกี่ยวกับตนได้เกิดขึ้น คือ ถ้าเด็กได้รับการตอบสนองที่ดี จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกปลอดภัย และถ้าไม่ได้รับการตอบสนอง จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกไม่พอใจได้

ระยะที่ 2 อายุ 2-4 ปี จะเป็นช่วงวิกฤตแห่งการลดความเป็นตนเอง (The Ego Devaluation Crisis) โดยมีลักษณะเด่นที่สำคัญ คือ จากการที่เด็กไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในวัยที่ผ่านมา เมื่อเข้ามาสู่วัยนี้ เด็กเริ่มช่วยเหลือตนเองได้บ้าง พ่อแม่จะให้การช่วยเหลือน้อยลง ทำให้เด็กต้องเรียนรู้ว่า ตนต้องกระทำและปฏิบัติตามคำสั่งข้อบังคับของพ่อแม่และสังคมที่ได้กำหนดขึ้น แม้ว่าสิ่งนั้นไม่ใช่เป็นความปรารถนาของตนก็ตาม จึงทำให้เด็กบางคนลดความเป็นตนลง เพื่อต้องการจะอยู่ในสังคมต่อไป โดยมีลักษณะของการพัฒนา Ego ดังนี้

ก) การติดยึดผู้อื่นเพื่อลด Ego (The Satellizing Solution to Ego Devaluation) ในการติดยึดผู้อื่นนั้น จะเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างตนกับบุคคลที่ตนใกล้ชิด สาเหตุที่เกิดเพราะแต่เดิมเด็กรับรู้จาก Ego ว่าตนเป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีอำนาจมาก เมื่อต้องการสิ่งใดก็จะได้ตามที่ใจตนปรารถนา แต่ภายหลังรับรู้ว่าจะตนไม่สามารถจะได้ทุกสิ่งทุกอย่างตามที่ต้องการได้ ดังนั้น เพื่อให้ตนเกิดความมั่นคงปลอดภัยอย่างแท้จริง จึงทำให้ต้องหันมาติดยึดกับบุคคลที่ตนใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่หรือครูก็ตาม ด้วยการเชื่อฟังคำสั่ง พยายามทำสิ่งต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ที่พ่อแม่หรือครูตั้งไว้ ซึ่งจุดนี้เอง เป็นจุดที่จะทำให้เด็กรับเอาคุณค่าทางวัฒนธรรม และจริยธรรมมาเป็นของตัวเองโดยที่เด็กไม่ได้ตั้งใจ

ข) การไม่ติดยึดผู้อื่น (The Non-Satellizing Solution to Ego Devaluation) ในช่วงที่เด็กพยายามทำตามคำสั่งของผู้ที่ตนใกล้ชิดอยู่นั้น เด็กอาจจะไม่สามารถปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ ได้ ซึ่งเป็นผลมาจาก การไม่มีวุฒิภาวะทางร่างกาย การที่เด็กไม่สามารถทำตามเป้าหมายของพ่อแม่ที่ตั้งไว้ได้ จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่า พ่อแม่ไม่ยอมรับ ไม่เข้าใจ ไม่เห็นคุณค่า ผลคือ เด็กจะไม่ยอมรับในบทบาทของพ่อแม่เช่นกัน ซึ่งทำให้เด็กเลิกติดยึดผู้ใหญ่ และมีแรงจูงใจเป็นของตนเอง ในการที่เด็กจะกระทำสิ่งใด

ก็ตาม เด็กจะต้องพิจารณากฎเกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ ด้วยตัวของเด็กเอง ก่อนที่จะมีการยอมรับกฎเกณฑ์นั้น

3) **ขั้นติดอยู่กับผู้อื่น (The Satellizing Stage)** ประกอบด้วย

อายุ 4 ปี เด็กจะรับรู้เกี่ยวกับตนเองว่า แม่นักจะมีความสามารถทางด้านร่างกายเพิ่มมากขึ้น มีความเข้าใจในสังคมได้ดีขึ้น แต่ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ เพื่อความสะดวกสบายของตนเอง ต้องการได้รับการช่วยเหลือจากพ่อแม่ ซึ่งเป็นผลมาจากสภาพสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของเด็กแต่ละคน

อายุ 5-8 ปี เด็กจะเข้าใจตนเองมากขึ้น รู้ว่าแม่ตนเองมีความสามารถก็ตาม แต่จำเป็นต้องได้รับการพึ่งพาจากผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเห็นอกเห็นใจ ความรักความเข้าใจ ความช่วยเหลือในทุกด้าน จุดนี้เองที่ทำให้เด็กยอมรับพ่อแม่หรือผู้ใกล้ชิดว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญ สามารถเลียนแบบยอมรับในคุณค่า ค่านิยมหรือการอบรมสั่งสอนมาเป็นตัวของเด็กเอง ไปจนกระทั่งเด็กอายุ 8 ปี

4) **การมีวุฒิภาวะแห่งตน : การไม่ติดอยู่กับผู้อื่น (Ego Maturation Crisis : Desatellization)**

ในขั้นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กมีอายุ 8 ปีขึ้นไป ก่อนที่การพัฒนาตนเองจะมีความสมบูรณ์ได้นั้น เด็กจะต้องได้รับอิสระจากที่บ้าน และมีการเตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ เมื่อก้าวไปสู่สังคมนอกบ้าน นั่นคือ เด็กจะมีวุฒิภาวะแห่งตน (Ego Maturation) ซึ่งลักษณะการมีวุฒิภาวะแห่งตน จะประกอบด้วยลักษณะที่เป็นเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 ลักษณะของการมีวุฒิภาวะแห่งตน (Ego Maturity Goals) มีลักษณะดังนี้

- แรงจูงใจเกี่ยวกับความรู้สึกสบายในส่วนตนลดน้อยลง มีความเป็นอิสระ สามารถจัดการเกี่ยวกับตัวเอง และอดทนต่อสภาวะของความคับข้องใจที่ต้องเผชิญได้เพิ่มมากขึ้น
- พัฒนาการทางด้านจริยธรรมในด้านความรับผิดชอบมีเพิ่มมากขึ้น
- ระดับความปรารถนาจะใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น
- สามารถวิจารณ์ตนเองได้ดีมากขึ้น
- เข้าใจในความต้องการของผู้อื่นได้ดีเพิ่มมากขึ้น

ประการที่ 2 ลักษณะของสภาพการณ์ (The Status Goals) ของแต่ละคน เนื่องจากความต่อเนื่องของการพัฒนาเกี่ยวกับตนในบางเรื่องจะไม่สามารถพัฒนาได้ในบางช่วงอายุ จึงทำให้ต้องมีแนวทางเพื่อพิจารณาลักษณะของการมีวุฒิภาวะแห่งตนในด้านสภาวะของบุคคล ดังนี้

- ระดับความปรารถนาในตนมีระดับที่สูงขึ้น
- มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับจริยธรรมเพิ่มขึ้น
- สามารถจับคุณค่าใหม่ ๆ ให้กับตนเองได้ดีขึ้น

3.3 พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของ فروยด์

ซิกมันด์ فروยด์ (Sigmund Freud : 1856-1939) เป็นผู้นำกลุ่มจิตวิเคราะห์ ทฤษฎีของ فروยด์ มีชื่อว่า Freud's Theory of Development หรือ Freud's Psychoanalytic Theory ซึ่งแนวความเชื่อในการ พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพของกลุ่มนี้ ประกอบด้วย

3.3.1 ส่วนประกอบของโครงสร้างทางด้านบุคลิกภาพ

โครงสร้างทางด้านบุคลิกภาพเกิดขึ้นจากลักษณะการทำงานของพลังทางจิต (Psychic energy) ซึ่งเกิดเป็นการทำงานของพลัง 3 ลักษณะ คือ

1) **อีดี (Id)** จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ ที่มีติดตัวมาตั้งแต่ดั้งเดิม เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับสัญชาตญาณ โดยเฉพาะพลังทางเพศและความก้าวร้าว เป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากจิตไร้สำนึก อันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่ทำให้เกิดความปรารถนา และไม่สามารถห้ามปรามหรือยับยั้งได้ บุคลิกภาพของบุคคลที่เกิดจากการทำงานของ Id จึงเป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลักของความพอใจ (Pleasured Principle) เป็นแรงขับที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นตามธรรมชาติ ตามความปรารถนาของมนุษย์ที่ต้องการแสวงหาความพอใจในตนเองอย่างเสรี ต้องการแสวงหาความสุขโดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และพยายามหลีกเลี่ยงความทุกข์หรือความเจ็บปวดโดยไม่นึกถึงโลกภายนอก

2) **อีโก้ (Ego)** เป็นอีกลักษณะหนึ่งของบุคลิกภาพ มีความใกล้ชิดกับความเป็นจริงภายนอกมากที่สุด Ego เป็นตัวทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่าง Id กับ Superego เพื่อให้มีการตอบสนองที่ดีที่สุด ซึ่งบทบาทของ Ego นั้น Ego จะทำตามกฎของความเป็นจริง (Reality Principle) การทำงานของ Ego จะทำงานโดยการแปรเปลี่ยนสภาพการณ์จากความต้องการแสวงหาความสุขความสบายที่ Id ครอบงำอยู่ มาเป็นการกระทำเพื่อต้องการให้สังคมยอมรับ หรืออาจกล่าวได้ง่าย ๆ ว่า วิธีการของ Ego จะทำให้เกิดความสมดุลขึ้นระหว่างสิ่งที่ Id ต้องการ กับสิ่งที่ เป็นจริงของสิ่งแวดล้อมภายนอก Ego จะผสมผสานการรับรู้ การเรียนรู้ การคิดหาเหตุผล แต่ถ้า Ego รู้สึกถูกคุมคามและไม่สามารถทำงานประสานสัมพันธ์กันระหว่าง Id กับ Superego ได้ จะมีผลทำให้ผู้นั้นใช้กลไกป้องกันตนเอง (Defense Mechanism) ขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะการเก็บกด (Repression) เป็นการใช้กลไกป้องกันตนเองที่เกิดขึ้นมากที่สุด ฉะนั้น Ego จึงเป็นตัวกระทำที่มีเหตุผลเพื่อให้ Id เกิดความสมหวัง

3) **ซูเปอร์อีโก้ (Superego)** เป็นอีกระบบหนึ่งของบุคลิกภาพ เป็นโครงสร้างภายในจิตไร้สำนึกที่ถูกสร้างขึ้นมาจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมามาตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งบิดามารดาหรือผู้ใหญ่ในสังคมเป็นผู้อบรมสั่งสอนให้กับเด็ก Superego จะทำหน้าที่เปรียบเสมือนเป็นผู้ตัดสินว่า การกระทำที่เกิดขึ้น ถูกหรือผิดตามมาตรฐานของสังคม เป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดี สามารถวิเคราะห์ วิจารณ์ผลของการกระทำของตน ดังนั้น Superego จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความรู้สึกผิดและเกิดความวิตกกังวล

ใจ ถ้าหาก Id ทำความพอใจให้กับตนเองตามแรงกระตุ้นภายในของตนเองในสิ่งที่ไม่ถูกต้องหรือสังคมไม่ยอมรับ

3.3.2 ขั้นพัฒนาการทางเพศของ فروยด์

ขั้นพัฒนาการทางเพศตามแนวความคิดของ فروยด์ แบ่งออกเป็น 5 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 **ขั้นความสุขอยู่บริเวณปาก (Oral stage)** ขั้นนี้เกิดขึ้นกับเด็กที่มีอายุระหว่างแรกคลอดจนถึงอายุ 1 ปี ความสุขของเด็กเกิดขึ้นเมื่อได้รับการกระตุ้นที่บริเวณริมฝีปาก ลิ้น กระพุ้งแก้ม เด็กจะมีความสุขจากการดูดนม การโอบกอดสัมผัสอบอุ่นได้จากแม่ขณะดูดนม

ในขั้นนี้แบ่งได้เป็น 2 ระยะ คือ **ระยะ 6 เดือนแรก** เด็กจะมีความสุข ความพอใจที่ได้ดูดกลืน แต่เมื่ออายุ 6 เดือนไปแล้วเด็กเริ่มหย่านม และฟันซี่หน้าเริ่มขึ้น ทำให้เด็กเกิดความก้าวร้าวทางปากด้วยการชอบกัด ตะ ในช่วงนี้ถ้าเด็กได้รับความสุขมากเกินไปหรือน้อยเกินไป จะเกิด Fixation ทำให้มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลในระยะต่อมา คือ มีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับปาก เช่น เป็นคนช่างพูด ชอบกินของจุจิก กัดเล็บ นินทาว่าร้าย ชอบพูดจาหาเรื่องกับผู้อื่นได้ง่าย เป็นต้น

ขั้นที่ 2 **ขั้นความสุขอยู่บริเวณอวัยวะขับถ่าย (Anal stage)** ขั้นนี้เกิดขึ้นกับเด็กที่มีอายุระหว่าง 1-3 ปี ความสุขของเด็กได้ย้ายจากปากไปสู่บริเวณทวารหนัก เด็กจะมีความสุข เมื่อของเสียที่ตนได้กักไว้ ได้ถูกขับถ่ายออกมา การฝึกขับถ่ายของเด็กในช่วงนี้ต้องทำด้วยความระมัดระวัง ไม่ควรเข้มงวดหรือปล่อยตามสบายจนเกินไป เพราะทำให้เด็กเกิด Fixation ผลคือ เด็กอาจมีลักษณะนิสัยก้าวร้าว ชอบทำลาย ฉุนเฉียว โกรธง่าย หรืออาจมีลักษณะนิสัยเจ้าระเบียบ เป็นคนที่เข้มงวดมาก หรือมีนิสัยมักง่าย สุรุ่ยสุร่ายได้ การฝึกหัดให้เด็กขับถ่ายอย่างเหมาะสม จะทำให้เด็กสามารถปรับตัวในด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

ขั้นที่ 3 **ขั้นความสุขอยู่บริเวณอวัยวะเพศ (Phallic stage)** ขั้นนี้เกิดขึ้นกับเด็กที่มีอายุระหว่าง 3-6 ปี ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายต่างเห็นคุณค่าของอวัยวะเพศของเพศชายมาก ทำให้เด็กชายเกิดความกลัวว่าตนจะถูกตัดอวัยวะเพศ (Castration Fear) ส่วนเด็กหญิงมีความรู้สึกอิจฉาเด็กชายที่มีอวัยวะเพศ (Penis envy) ช่วงนี้เอง เด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมทางเพศของพ่อแม่ โดยเด็กชายจะรักแม่ (The Oedipus Complex) และเป็นศัตรูกับพ่อ ส่วนเด็กหญิงจะรักพ่อ (The Electra Complex) และเป็นศัตรูกับแม่ เพราะเด็กรู้ว่าทั้งพ่อและแม่รักกัน ดังนั้นเพื่อให้พ่อหรือแม่ที่เป็นเพศตรงข้ามกับตน รักตน จึงทำให้เด็กชายเลียนแบบบุคลิกภาพและบทบาททางเพศจากพ่อ และเด็กหญิงเลียนแบบบุคลิกภาพและบทบาททางเพศจากแม่

ถ้าในช่วงนี้ เด็กเกิด Fixation ขึ้น จะทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพเยิ่นชา เพศชาย บางรายอาจมีเพศสัมพันธ์กับหญิงไม่เลือกหน้า หรือบางรายอาจจะแปรเปลี่ยนเป็นรักร่วมเพศได้ ส่วน เพศหญิงจะมีลักษณะที่ยั่ววน บางรายอาจจะสามารถมีเพศสัมพันธ์กับชายไม่เลือกหน้าได้ เป็นต้น

ขั้นที่ 4 ระยะแฝง (Latency stage) ขั้นนี้เกิดขึ้นกับเด็กที่มีอายุระหว่าง 6-12 ปี เป็นช่วงที่เด็ก เริ่มเข้าสู่โรงเรียน ทำให้เด็กต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภายนอกบ้านให้ได้ ในช่วงนี้ ถ้าเด็กสามารถผ่านขั้นพัฒนาการไปได้ด้วยดีจะทำให้เด็กมีความสงบทางจิตใจไม่มีปัญหาใด ๆ สามารถก้าวเข้าสู่ระยะวัยรุ่นและมีพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมต่อไป

ขั้นที่ 5 ระยะวัยรุ่น (Genital stage) ในขั้นนี้จัดเป็นพัฒนาการทางเพศขั้นสุดท้ายของ فروยด์ ในช่วงนี้เด็กจะมีพัฒนาการทางเพศเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีความรัก เห็นประโยชน์ของส่วนรวม วางแผน ในอนาคตได้ ยอมรับสภาพความเป็นจริงและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมได้

3.4 พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของอิริกสัน

ทฤษฎีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของอิริก เฮช อิริกสัน (Erik H. Erikson : 1902-1994) มีชื่อว่า Erikson's Psychosocial Theory อิริกสันเป็นนักทฤษฎีที่อยู่ในกลุ่มจิตวิเคราะห์ และกลุ่มมนุษยวิทยา เขาได้อธิบายลักษณะพัฒนาการตามหลักการของ فروยด์ไว้อย่างละเอียด โดยมีจุด เน้นในเรื่อง ลักษณะพัฒนาการของมนุษย์ในแต่ละช่วงของชีวิตว่าจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการในวัย ต่อมา ถ้าพัฒนาการในแต่ละช่วงของชีวิตผ่านไปได้ด้วยดี จะทำให้ผู้นั้นมีความสุขและจะส่งผลต่อ พัฒนาการในวัยต่อมาให้ดีขึ้นไปด้วย แต่ถ้าผู้นั้นไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต ย่อมจะเกิดความไม่สบายใจ และจะมีผลต่อพัฒนาการในวัยต่อมาได้เช่นกัน

นอกเหนือจากการเปรียบเทียบตามทฤษฎีของ فروยด์อย่างละเอียดแล้ว อิริกสันได้ขยาย ลักษณะพัฒนาการเพิ่มเติมออกไปอีก 3 ช่วงอายุ คือ วัยผู้ใหญ่ตอนต้น วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง และวัยชรา จึงทำให้ทฤษฎีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพของอิริกสันมีวงจรครบถ้วนครอบคลุมไปตลอดชีวิต

ทฤษฎีของอิริกสัน ได้แนวคิดมาจากกลุ่มจิตวิเคราะห์ โดยอิริกสันได้เน้นในเรื่อง

ก. Ego ว่ามีความสำคัญมากกว่า Id

ข. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกทุกคนในทุก ๆ สังคม จะมีผลต่อการดำรงชีวิตของแต่ละ ครอบครัว และมีความสัมพันธ์กับสังคมนอกครอบครัวด้วย แต่ فروยด์ไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องนี้

ค. ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมจะมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ และมนุษย์ สามารถแก้ปัญหาได้ โดยการนำความรู้ทางด้านจิตวิทยามาใช้ แต่ فروยด์ให้ความสำคัญในด้านพลัง งานที่เกิดขึ้น ว่าไม่สูญหายและทำงานอยู่ในระดับจิตไร้สำนึก

ลำดับขั้นพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพและสังคมของอิริกสันเมื่อเปรียบเทียบกับแนวความคิดของ فروยด์ มีดังนี้

ขั้นที่ 1 ความรู้สึกไว้วางใจและความรู้สึกไม่ไว้วางใจ (Basic Trust VS Mistrust) ตรงกับขั้น Oral Stage ของ فروยด์ ในขั้นนี้จะเกิดกับเด็กที่มีอายุแรกเกิด - 18 เดือน เมื่อเด็กคลอดออกมา เด็กต้องเผชิญกับสังคมภายนอก ต้องพยายามเรียนรู้เพื่อให้การดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ ในกรณีที่เด็กได้รับการเอาใจใส่ ไม่ว่าจะเด็กจะทำเปียก และ หิว หรือร้องไห้ ถ้าเด็กได้รับการดูแลที่ดีจากพ่อแม่ หรือคนเลี้ยง จะทำให้พัฒนาความรู้สึกไว้วางใจ แต่ถ้าเด็กได้รับการตอบสนองที่ไม่ดี จะเกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจ

ในช่วงที่เด็กมีฟันงอกขึ้นมา ยังคงอยู่ในช่วงที่เด็กมีความสุขอยู่บริเวณปาก เด็กจะมีความสุขที่ได้ดูดนม บางครั้งเด็กจะกัดหัวนมแม่ ช่วงเวลาที่เด็กมีความสุขอยู่บริเวณปากนี้ ถ้าเด็กได้รับการตอบสนองจากแม่ด้วยการดึงหัวนมออกอย่างละมุนละม่อม แม่ทำด้วยความระมัดระวัง แม่มีพฤติกรรมที่ทำให้เด็กเกิดความไว้วางใจและเชื่อถือแม่ได้แล้ว เด็กจะพัฒนาความรู้สึกไว้วางใจได้ โดยเฉพาะตัวของแม่ ซึ่งอิริกสันมีความเห็นว่า ตัวของแม่เป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุดสำหรับเด็กวัยนี้ ความรู้สึกของแม่ที่มีต่อลูก ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกรัก สภาพความเครียด เด็กจะรับจากแม่ตั้งแต่ระยะเดือนแรก หลังจากการคลอด และความรู้สึกดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติในระยะต่อมาของเด็ก

ในช่วงระยะเวลาของการพัฒนาความรู้สึกไว้วางใจและไม่ไว้วางใจนี้ เด็กจะพัฒนาโดยอาศัยปาก และใช้การสัมผัสต่าง ๆ เช่น การจับฉวย การหยิบ ฯลฯ เพื่อช่วยสื่อสารกับผู้อื่นต่อไป

ขั้นที่ 2 ความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองและความสงสัยไม่แน่ใจในความสามารถของตน (Autonomy VS Shame, Doubt) ตรงกับขั้น Anal Stage ของ فروยด์ ในขั้นนี้จะเกิดกับเด็กที่มีอายุระหว่าง 18 เดือน - 3 ปี เป็นช่วงเวลาที่เด็กมีความสุขอยู่บริเวณทวารหนัก ระยะนี้เด็กจะรู้จักการกลั้นอุจจาระไว้จนเต็มที่ แล้วจึงจะปล่อยของเสียนั้นออกมา ซึ่งอิริกสันเห็นว่าพฤติกรรมการกลั้นของเสียดังกล่าวเปรียบเทียบกับเด็กชอบยัดวัตถุสิ่งของไว้ และอาจขวางปาสิ่งของไปในทันที หรือบางครั้งเด็กจะพยายามคลอเคลียแม่ หรืออาจจะผลักไสให้หนีห่างออกไป

ในช่วงนี้เอง ถ้าเด็กสามารถควบคุมอวัยวะของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นกล้ามเนื้อหูรูด การยืนด้วยขาทั้งสองข้าง การใช้มือจับฉวยสิ่งของต่าง ๆ ได้ จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกมั่นใจในตนเอง ทำให้บุคลิกภาพที่ปรากฏออกมามีลักษณะของความเชื่อมั่นในตนเอง แต่ถ้าเด็กทำสกปรก กางเกงเปียกและเทอะ เด็กจะรับรู้ถึงแรงกดดันและความคาดหวังของสังคม จะเกิดความรู้สึกละอาย สงสัย ไม่แน่ใจในตนเอง ดังนั้น การฝึกในเรื่องการขับถ่ายจึงควรต้องใช้ความอ่อนโยน ไม่ควรทำลายความตั้งใจของเด็ก ไม่ควรเะยะเยี่ยหรือทำให้เด็กเกิดความละอายใจ อันอาจทำให้เด็กมีบุคลิกภาพที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

ขั้นที่ 3 ความรู้สึกว่ามีความคิดริเริ่มและความรู้สึกผิด (Initiative VS Guilt) ตรงกับขั้น

Phallic stage ของฟรอยด์ ในขั้นนี้จะเกิดกับเด็กที่มีอายุระหว่าง 3-6 ปี ความวิตกกังวลของเด็กเปลี่ยนจากบริเวณทวารหนักมายังอวัยวะเพศ เด็กให้ความสนใจในอวัยวะเพศของตนเอง และของผู้อื่น เด็กจะเกิดความคิดริเริ่มได้ โดยการพยายามคิดว่าตนเองเป็นผู้ใหญ่ เด็กชายกลัวคิดที่จะเกลียดพ่อ เด็กหญิงกลัวคิดที่จะเกลียดแม่ ซึ่งเป็นช่วงวิกฤตของชีวิต เรียกว่า Oedipal Crisis นอกจากนั้นเด็กจะมีความคิดริเริ่มที่จะวางแผนเรื่องอื่น ๆ ด้วย พยายามตั้งเป้าหมาย และพยายามที่จะให้ได้มาในสิ่งเหล่านั้น แต่เนื่องจากเด็กได้เรียนรู้ว่า ความต้องการที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้หรือแม้แต่ความรู้สึกของเด็กชายที่เกลียดพ่อ เด็กหญิงเกลียดแม่ เป็นสิ่งต้องห้าม เป็นสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ เป็นความคิดที่น่าละอายเป็นอย่างยิ่ง จึงทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะระงับความคิดและลดแรงกระตุ้นเหล่านั้นไว้ ด้วยการรู้จักสังเกตตนเอง ควบคุมตนเอง ลงโทษตัวเอง

อิริกสันเสนอแนะว่า การช่วยเหลือให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพผ่านพ้นในช่วงนี้ไปได้ด้วยดีนั้น พ่อแม่ต้องเป็นผู้ให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เด็กสนใจอย่างจริงจัง ต้องให้โอกาสเด็กคิดว่าตนเองมีความสามารถเท่าเทียมกับผู้ใหญ่ พ่อแม่จะต้องไม่ใช่ยานางบังคับเด็ก พ่อแม่และผู้ใหญ่ต้องช่วยให้ความปรารถนา การตั้งเป้าหมายของเด็กในเรื่องต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จ และถ้าเด็กได้รับการสนับสนุนที่ดีจากผู้ใหญ่ สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมบางอย่างของตนได้ จะทำให้เด็กพยายามที่จะแสดงความสามารถใหม่ออกมาเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าในบางครั้งเด็กอาจจะทำไม่สำเร็จ แต่จะสามารถเริ่มต้นใหม่ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งบุคลิกภาพที่แสดงออกของเด็กจะมีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับลักษณะทางเพศ การเล่น การพูดคุย การแก้ปัญหา การตอบคำถาม การทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ถ้าเด็กทำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดี จะทำให้มีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพที่ดี เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่ม และถ้าได้รับการว่ากล่าว ดิเตือน ตำหนิหรือทักท้วงทุกครั้ง เด็กจะเกิดความรู้สึกผิด ทำในสิ่งที่ต้องการทำไม่ได้ จะทำให้เด็กขาดความคิดริเริ่ม

ขั้นที่ 4 ความรู้สึกว่าคุณประสบความสำเร็จและความรู้สึกมีปมเคียด (Industry VS Inferiority)

ตรงกับขั้น Latency stage ของฟรอยด์ ในขั้นนี้จะเกิดกับเด็กที่มีอายุระหว่าง 6-11 ปี ในช่วงนี้เด็กไม่สนใจในเรื่องความสุขบริเวณอวัยวะเพศรุนแรงเท่ากับวัยที่ผ่านมา จัดเป็นช่วงที่เด็กมีชีวิตอยู่อย่างสงบ รู้สึกมีความมั่นคง แต่ไม่ได้หมายความว่าเด็กจะไม่มี ความขัดแย้งใด ๆ เลย บางครั้งเด็กอาจจะริษยากันระหว่างพี่น้องก็ได้

อิริกสันเชื่อว่า ในขั้นนี้เป็นขั้นที่เด็กสามารถพัฒนาตัว (Ego) ของเด็กได้อย่างเต็มที่ เด็กสามารถพัฒนาทักษะทุกด้านได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสติปัญญาในการคิดคำนวณ การอ่าน การเขียน การเรียนรู้ที่จะล่าสัตว์ การทำนา การนำเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ แม้แต่การปรับตัวเข้า

กับสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเล่นกับเพื่อน การทำงานร่วมกับเพื่อน เป็นสิ่งที่เด็กมีความมุ่งมั่น ตั้งใจแน่วแน่ และมีความอดสาหะพากเพียรพยายาม ในทางตรงกันข้าม ถ้าเด็กเกิดความรู้สึกว่าไม่สามารถทำงานร่วมกับเพื่อนได้ ไม่มีความมั่นใจในการแสดงออก ไม่ประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเรียน การทำงานใด ๆ สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นปมด้อย มีความเจ็บใจในตัวเอง

อิริกสันเสนอแนะว่า ในช่วงนี้ผู้ที่มีอิทธิพลต่อเด็กที่จะช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าตนประสบความสำเร็จได้นั้น คือ ครู และสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียน จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กบรรลุงานตามขั้นพัฒนาการนี้ไปได้

ขั้นที่ 5 การรู้จักตนเอง รู้เอกลักษณ์ของตนเองและความสับสนในบทบาท (Ego Identity VS Role Confusion) ตรงกับขั้น Puberty หรือ Genital stage ของฟรอยด์ ในขั้นนี้จะเกิดกับเด็กที่มีอายุระหว่าง 12-17 ปี ลักษณะเด่นของงานพัฒนาการในขั้นนี้ คือ ลักษณะทางร่างกายของวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความสงบเงียบที่เกิดขึ้นในระยะที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลง วัยรุ่นต้องเผชิญกับแรงกระตุ้นทางเพศ เผชิญกับอารมณ์ที่ไม่คงที่ของตน มีความก้าวร้าว มีความรู้สึกต้องการที่จะเป็นอิสระจากพ่อแม่ ขณะเดียวกันวัยรุ่นเกิดความสับสนและมีความขัดแย้งใจจากสิ่งที่สังคมได้คาดหวังให้วัยรุ่นต้องกระทำ

อิริกสันเห็นว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องรู้จักตัวเองว่ามีปัญหาอะไร เกี่ยวข้องกับสังคมในฐานะอะไร ตนเองมีเอกลักษณ์ทางด้านบุคลิกภาพหรือคุณลักษณะเด่นทางด้านบุคลิกภาพเป็นอย่างไร วัยรุ่นอาจแสวงหาสมาชิกเพื่อเป็นแนวร่วม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชาติ ศาสนา การเมือง บทบาททางเพศหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎระเบียบของโรงเรียน ซึ่งการหาแนวร่วมได้ จะทำให้วัยรุ่นเข้ากลุ่มที่มีเอกลักษณ์ทางด้านบุคลิกภาพเหมือนกัน

การแสวงหาเอกลักษณ์ทางด้านบุคลิกภาพที่วัยรุ่นได้ค้นพบนั้น บางครั้งอาจเป็นการสร้างเอกลักษณ์ทางด้านบุคลิกภาพที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ การสร้างเอกลักษณ์ทางด้านบุคลิกภาพจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตและอาจเกิดขึ้นอย่างไม่รู้ตัว ซึ่งในกรณีที่วัยรุ่นบางคนไม่สามารถเข้าใจในข้อจำกัดหรือแสวงหาเอกลักษณ์ทางด้านบุคลิกภาพที่แน่นอนไม่ได้ หรือต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมากเกินไปหรือรวดเร็วเกินไป ย่อมก่อให้เกิดความสับสนในบทบาทที่ควรต้องเป็น

ขั้นที่ 6 ความรู้สึกว่ามีเพื่อนและความรู้สึกอ้างว้าง (Intimacy VS Isolation and Self-Absorption) ตรงกับวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Young Adulthood) ในขั้นนี้จะเกิดกับผู้ที่มีอายุระหว่าง 17-40 ปี

ขั้นที่ 7 ความรับผิดชอบแก่ผู้ใหญ่และความรู้สึกเฉื่อยชา (Generativity VS Stagnation) ตรงกับวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง (Adulthood) ในขั้นนี้จะเกิดกับผู้ที่มีอายุระหว่าง 40 - 60 ปี

ขั้นที่ 8 ความรู้สึกมั่นคงและความรู้สึกท้อคอยืนถิ่นทวัง (Ego Integrity VS Despair) ตรงกับวัยชรา (Old Age) ในขั้นนี้จะเกิดกับผู้ที่มิอายุ 60 ปีขึ้นไป

งานพัฒนาการในขั้นที่ 6-8 อิริกสันได้อธิบายเพิ่มเติมต่อจากหลักพัฒนาการของฟรอยด์ โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ พัฒนาการในขั้นที่ 6-8 เป็นงานพัฒนาการที่เกิดต่อเนื่องมาจาก 5 ขั้นแรก ถ้าในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคลสามารถพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพได้ดีและปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมในแต่ละวัยได้ จะมีผลทำให้ผู้นั้นสามารถสร้างความใกล้ชิดสนิทสนม รู้จักปฏิบัติกับเพศตรงข้ามได้อย่างเหมาะสม ไม่มีความกังวลใจ ไม่ประหม่า ทำให้ผู้นั้นมีบุคลิกภาพดี เป็นที่เชื่อถือของผู้อื่น เมื่อมีครอบครัวจะเป็นพ่อหรือแม่ที่ดีได้ และเมื่อเข้าสู่วัยชราจะเป็นผู้สูงอายุที่มีความสุข ซึ่งตรงข้ามกับผู้ที่ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ จะเป็นผู้ที่ไม่มีความไว้วางใจผู้อื่น ขาดความมั่นใจในตนเอง แยกตัวตัวเองออกไปจากผู้อื่น ไม่อยากเผชิญหน้ากับผู้อื่น ครุ่นคิดถึงแต่เรื่องราวของตนเองเท่านั้น ไม่สามารถเป็นพ่อหรือแม่ที่ดีได้ รวมทั้งเป็นคนชราที่ไม่มีความสุข

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3

จงเติมคำหรือข้อความลงในช่องว่างต่อไปนี้ให้ได้ใจความสมบูรณ์

1. ออลพอทได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการในแง่ของรูปแบบและการเจริญเติบโตทางด้านบุคลิกภาพไว้ โดยแบ่งออกเป็น 5 ระยะ ตามอายุของเด็ก คือ
 - 1.1.....
 - 1.2.....
 - 1.3.....
 - 1.4.....
 - 1.5.....
2. ทฤษฎีของออลพอทที่เชื่อว่า การรู้จักสำนึกในตนเองยังไม่เกิดขึ้น จัดอยู่ในระยะ.....
3. ทฤษฎีของออลพอทที่เชื่อว่า ระยะที่เด็กเริ่มต้นรู้จักร่างกายของตน รู้เกี่ยวกับเอกลักษณ์ของตน เรียนรู้เกี่ยวกับการยกย่องตนเอง มีความภาคภูมิใจตนเอง จัดอยู่ในระยะ.....
4. ทฤษฎีของออลพอทที่เชื่อว่า ระยะที่เด็กมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และสามารถสร้างมโนภาพแห่งตน จัดอยู่ในระยะ.....
5. ทฤษฎีของออลพอทที่เชื่อว่า ระยะที่ต่อเนื่องจากระยะที่ผ่านมา เป็นช่วงที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่า เด็กมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง รู้สึกเป็นเจ้าของ มีการสร้างมโนภาพ จัดอยู่ในระยะ.....

6. ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคน ตามหลักการของออสเบล มีคำศัพท์ที่สำคัญ 4 คำ คือ
 - 6.1.....
 - 6.2.....
 - 6.3.....
 - 6.4.....
7. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคน ตามหลักการของออสเบล ประกอบด้วย
 - 7.1.....
 - 7.2.....
 - 7.3.....
8. การแบ่งลักษณะของอัตมโนทัศน์ ตามหลักการของออสเบล มี 2 ชั้น คือ
 - 8.1.....
 - 8.2.....
9. วิกฤตในช่วงการลดความเป็นคน ตามหลักการของออสเบล มี 2 ลักษณะ คือ
 - 9.1.....
 - 9.2.....
10. การมีวุฒิภาวะแห่งตนโดยไม่ติดขัดกับผู้อื่น ตามหลักการของออสเบล ประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ คือ
 - 10.1.....
 - 10.2.....
11. โครงสร้างทางด้านบุคลิกภาพของฟรอยด์ ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ
 - 11.1.....
 - 11.2.....
 - 11.3.....
12. หลักการทำงานของโครงสร้างทางจิต ที่ก่อให้เกิดความพอใจ เป็นการทำงานของ.....
13. หลักการทำงานของโครงสร้างทางจิต ที่ก่อให้เกิดความเป็นจริง เป็นการทำงานของ.....
14. การฝึกเด็กในด้าน.....ถ้าทำด้วยความระมัดระวัง ไม่เข้มงวด หรือปล่อยปละละเลยจนเกินไป จะทำให้ปรับตัวได้ดี แต่ถ้าเข้มงวดหรือปล่อยปละละเลย จะทำให้เด็กก้าวร้าว ขุนเฉียว หรือมีนิสัยเจ้าระเบียบ เข้มงวด หรือสุรุษสุ่ย

15. ตามทฤษฎีของฟรอยด์ เชื่อว่า ในชั้น.....เด็กชายจะรักแม่ เด็กหญิงจะรักพ่อ ทำให้เด็กชายต้องเลียนแบบบทบาททางเพศของพ่อ และเด็กหญิงเลียนแบบบทบาททางเพศของแม่

16. ทฤษฎีของอิริกสัน ได้ให้ความสนใจและเน้นในเรื่องใด

16.1.....

16.2.....

16.3.....

17. ลำดับขั้นพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพโดยเน้นในเรื่องของจิต-สังคมตามทฤษฎีของอิริกสัน มี 8 ขั้น โดยขั้นที่ 1-5 เป็นขั้นพัฒนาการที่ได้รับแนวความคิดมาจากฟรอยด์ คือ

ขั้นที่ 1 เป็นพัฒนาการในเรื่อง.....และ.....

ขั้นที่ 2 เป็นพัฒนาการในเรื่อง.....และ.....

ขั้นที่ 3 เป็นพัฒนาการในเรื่อง.....และ.....

ขั้นที่ 4 เป็นพัฒนาการในเรื่อง.....และ.....

ขั้นที่ 5 เป็นพัฒนาการในเรื่อง.....และ.....

ส่วนขั้นที่ 6-8 เป็นขั้นที่อิริกสันได้ขยายลักษณะพัฒนาการเพิ่มเติม ดังนี้

ขั้นที่ 6 เป็นพัฒนาการในเรื่อง.....และ.....

ขั้นที่ 7 เป็นพัฒนาการในเรื่อง.....และ.....

ขั้นที่ 8 เป็นพัฒนาการในเรื่อง.....และ.....

บทสรุป

1. บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะที่ปรากฏเป็นภาพรวมของบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะทางด้านร่างกาย ลักษณะนิสัยส่วนบุคคล ลักษณะทางด้านสังคม และลักษณะทางด้านอารมณ์และจิตใจ
2. สาเหตุที่ทำให้เพศหญิงและเพศชายมีความแตกต่างกัน เป็นเพราะเซลล์เพศที่เด็กได้รับมาจากบิดาโดยตรง ความสามารถผลิตฮอร์โมนเพศได้ไม่เท่ากัน การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ลักษณะวัฒนธรรม ประเพณี สังคมและสิ่งแวดล้อมแต่ละแห่ง
3. อายุที่แตกต่างกัน จะทำให้การดำรงชีวิตในแต่ละวัน ความต้องการ ความสามารถ ความพากเพียรพยายาม รวมทั้งความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไปด้วย
4. ความสามารถทางด้านสติปัญญาของเด็กที่มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมหรือสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดโดยทางยีนส์ การเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่ได้รับจากการฝึกฝนหรือการปฏิบัติ

5. ความสนใจของเด็กมีความแตกต่างกัน เป็นเพราะความต้องการของเด็ก การประสบผลสำเร็จในชีวิต หรือมีพรสวรรค์ติดตัวมาแต่กำเนิด ถ้าเด็กสนใจสิ่งใดจะทำให้เด็กเลือกหรือทำในสิ่งนั้นเท่านั้น
6. ลักษณะชนชั้นทางสังคม คือ ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นต่ำ มีผลทำให้เด็กมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านบุคลิกภาพ การดำรงชีวิต ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว
7. พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของออลพอท ระยะที่ 1 คือ ระยะทารกแรกเกิดตอนต้น เป็นช่วงชีวิตที่เด็กไม่สามารถแยกแยะตัวตนออกจากสิ่งแวดล้อมได้ เด็กจึงมีเพียงแต่ลักษณะการรู้สึกนึก (consciousness) เท่านั้น
8. พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของออลพอท ระยะที่ 2 คือ ระยะเวลา 3 ปีแรก เป็นวัยที่เด็กเริ่มรู้จักตนเอง เริ่มรู้สึกเกี่ยวกับร่างกายของตน เริ่มรู้เอกลักษณ์ของตน เริ่มรู้จักเกี่ยวกับตนเอง มีความภาคภูมิใจและยกย่องตนเอง
9. พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของออลพอท ระยะที่ 3 คือ ระยะเวลา 4-6 ปี เด็กจะมีความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง 2 ด้าน คือ ด้านความรู้สึกเป็นเจ้าของ และด้านความสามารถในการสร้างมโนภาพแห่งตนได้
10. พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของออลพอท ระยะที่ 4 คือ ระยะเวลา 6-12 ปี เด็กมีความสามารถทางด้านสติปัญญามากขึ้น ค้นพบตนเอง รู้ว่าตนมีคุณค่า เลือกสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งที่เรียนได้ รู้จักตั้งเป้าหมายเพื่อให้บรรลุในสิ่งที่ต้องการได้
11. พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของออลพอท ระยะที่ 5 คือ ระยะเวลาวัยรุ่น มีอายุระหว่าง 12-21 ปี เป็นวัยที่เริ่มมีปัญหา ต้องพัฒนาทางด้านบุคลิกภาพของตนให้เหมาะสม และต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคมให้ได้
12. ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวคิดของออลสเวล ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม ปัจจัยภายใน และปัจจัยทางการรับรู้
13. การแบ่งลักษณะของอัตมโนทัศน์ (Self-concept) ตามแนวคิดของออลสเวล แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 ชั้นก่อนใช้ภาษา เป็นช่วงที่เด็กไม่สามารถแยกแยะตนออกจากสิ่งแวดล้อมได้ และ ชั้นที่ 2 ชั้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อความหมาย คือ เด็กสามารถสื่ออัตมโนทัศน์ได้โดยการใช้ภาษา
14. ระยะยึดตนเองเป็นใหญ่ตามแนวคิดของออลสเวล จะเกิดขึ้นเป็น 2 ช่วง ในช่วงอายุ 6 เดือน ถึง 1½-2 ปี เป็นช่วงเวลาที่เด็กไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือดูแลจากผู้อื่น ทำให้เด็กมีความรู้สึกที่ "ตน" มีความสำคัญ และมีอำนาจในทุกด้าน และในช่วงที่ 2 เป็นช่วงอายุ 2-4 ปี จะเป็นช่วงวิกฤตแห่งการลดความเป็นตนโดยการคิดยึดผู้ใหญ่

15. ช่วงเวลาที่เด็กจะติดยึดผู้ใกล้ชิดติดตามแนวคิดของออสเบล จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กอายุ 2-4 ปี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดความเป็นตนเองลงไปและติดยึดผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดแทน ขณะเดียวกันเด็กมีความสามารถทางร่างกายเพิ่มมากขึ้นและเรียนรู้ว่าตนไม่สามารถติดยึดผู้ใหญ่ได้ตลอดเวลา จึงทำให้เด็กอายุ 4-8 ปี เลิกติดยึดผู้ใหญ่ ยกเว้นในบางโอกาสเท่านั้นที่อาจจะต้องการความช่วยเหลือบ้างเป็นครั้งคราว

16. ช่วงระยะเวลาของการมีวุฒิภาวะแห่งตนตามแนวคิดของออสเบล จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กมีอายุ 8 ปีขึ้นไป เด็กต้องการได้รับอิสระจากที่บ้าน และเตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ ทำให้เด็กมีวุฒิภาวะแห่งตน ด้วยการลดความรู้สึกสุขสบายส่วนตนลง มีความอดทน ตัดสินใจและกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง รับผิดชอบในเรื่องจริยธรรมของตนเอง สามารถวิจารณ์ตนเองได้ดี รวมทั้งเข้าใจผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น

17. พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพตามแนวความคิดของฟรอยด์ เน้นว่า โครงสร้างทางด้านบุคลิกภาพ ประกอบด้วย การทำงานของ Id ซึ่งเป็นการทำงานตามหลักของความพอใจ Ego จะเป็นการทำงานตามหลักของความเป็นจริง และ Superego เป็นโครงสร้างทางด้านบุคลิกภาพที่ถูกสร้างขึ้นมาจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้สะสมมาตลอดชีวิต

18. ขั้นพัฒนาการทางเพศตามแนวคิดของฟรอยด์ มี 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ความสุขอยู่ตรงบริเวณปาก ขั้นที่ 2 ความสุขอยู่บริเวณทวารหนัก ขั้นที่ 3 ความสุขของเด็กจะอยู่บริเวณอวัยวะเพศ ขั้นที่ 4 เป็นขั้นที่เด็กจะต้องเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนในโรงเรียน และขั้นที่ 5 เป็นช่วงที่เด็กจะเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศและบทบาททางเพศได้อย่างสมบูรณ์

19. พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพของเด็กตามแนวความคิดของอริคสัน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางด้านสังคมและความรู้สึกทางด้านจิตใจของแต่ละบุคคลที่ได้มีการทำงานสัมพันธ์กัน มี 8 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 อายุแรกเกิด-18 เดือน จะพัฒนาในด้านความรู้สึกรักไว้วางใจ หรือความรู้สึกไม่ไว้วางใจ ขั้นที่ 2 อายุ 18 เดือน-3 ปี จะพัฒนาทางด้านความเชื่อมั่นในตนเอง หรือความสงสัยไม่แน่ใจในความสามารถของตนเอง ขั้นที่ 3 อายุ 3-6 ปี จะพัฒนาลักษณะของความคิดริเริ่ม หรือความรู้สึกผิด ขั้นที่ 4 อายุ 6-11 ปี จะพัฒนาทางด้านความรู้สึกว่าตนประสบความสำเร็จ หรือความรู้สึกมีปมด้อย

การประเมินผลท้ายบท

จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

1. ทารกที่จะคลอดออกมาเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย ได้ถูกกำหนดมาจากสิ่งใด
 - ก. เซลล์เพศของบิดา
 - ข. เซลล์เพศของมารดา
 - ค. ทั้งเซลล์เพศของบิดาและมารดา
 - ง. ไม่มีข้อใดถูกต้อง

2. ข้อใดเป็นสาเหตุที่ทำให้ความสามารถทางด้านสติปัญญาของเด็กมีความแตกต่างกัน
 - ก. พันธุกรรม
 - ข. การอบรมเลี้ยงดู
 - ค. ประสบการณ์
 - ง. ถูกทุกข้อ
3. ข้อใดที่ **ไม่ใช่** สาเหตุที่ทำให้เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน
 - ก. อายุ
 - ข. ระดับชนชั้นทางสังคม
 - ค. ความสามารถทางด้านสติปัญญา
 - ง. ลักษณะการสอนของครู
4. ข้อใดเป็นลักษณะที่แสดงว่า เด็กอายุ 3 ปี เริ่มรู้จักเกี่ยวกับตนเอง
 - ก. ร่างกายของตนเอง
 - ข. การยกย่องตนเอง มีความภาคภูมิใจในตนเอง
 - ค. เอกลักษณะของตนเอง
 - ง. ถูกทุกข้อ
5. ข้อใดเป็นความเชื่อของฮอลพ็อต เกี่ยวกับสิ่งที่วัยรุ่นจะต้องเรียนรู้
 - ก. การสร้างเอกลักษณะ
 - ข. การตั้งเป้าหมาย
 - ค. การมองตนจากสิ่งแวดล้อม
 - ง. การยกย่องตนเอง
6. ข้อใดที่ **ไม่ใช่** คำศัพท์ซึ่งฮอสมเบล ได้กำหนดไว้ในเรื่องการพัฒนาตน
 - ก. Ego
 - ข. Self
 - ค. Personality
 - ง. self-recognition
7. ข้อใดเป็นขั้นพัฒนาการทางเพศขั้นแรกตามแนวคิดของของฟรอยด์
 - ก. Anal stage
 - ข. Oral stage
 - ค. Latency stage
 - ง. Phallic stage
8. ข้อใดเป็นจุดเน้นตามแนวความคิดของอิริกสัน
 - ก. ร่างกายและสติปัญญา
 - ข. สังคมและจิตใจ
 - ค. ร่างกายและจิตใจ
 - ง. สติปัญญาและจิตใจ
9. ข้อใดเป็นขั้นพัฒนาการขั้นแรกตามแนวความคิดของอิริกสัน
 - ก. ความคิดริเริ่ม และความรู้สึกผิด
 - ข. ความไว้วางใจ และไม่ไว้วางใจ
 - ค. ความเชื่อมั่นในตนเอง และความรู้สึกผิด
 - ง. ความมั่นใจ และความไม่เชื่อมั่นในตนเอง
10. การพัฒนาความคิดริเริ่มหรือความรู้สึกผิดตามทฤษฎีของอิริกสัน ตรงกับทฤษฎีฟรอยด์ในข้อใด
 - ก. Anal stage
 - ข. Oral stage
 - ค. Latency stage
 - ง. Phallic stage